

Serbiens grumliga anor

Malcolms *Kosovos historia* citeras flitigt idag med eller utan angivande av källa, fast kort är den inte. Folke Schimanski anmäler.

Vad är sanning och vad är vanföreställningar om Kosovo? Det är något som den brittiske historikern Noel Malcolm, som tidigare skrivit en uppmärksam bok om Bosnien, försöker reda ut. Det kan inte ske utan att serbernas nationalistiska argumentation hamnar i skottlinjen. Därigenom får boken en viss bias. Men Malcolm är nog med att underbygga sina resonemang med fakta och statistik.

Historia

Noel Malcolm
Kosovo. A Short History
Macmillan, 1998.

Noel Malcolm påpekar genast, att vi inte ska tala om "etniska konflikter" på Balkan i den meningen, att vanliga människor där tycker det är roligt att bråka med varandra på grund av att de tillhör olika folkgrupper. Det är alltid den bestämmande eliten, som drar i tåarna och hetsar upp människor mot varandra. Dessutom är balkanborna inte pryldigt uppdelade i de ena eller andra folkslaget. Inte heller religionen spelar den stora roll som vi tillmäter den. Både muslimska kosovoalbaner och ortodoxa serber är söndagsreligiösa, i det senare fallet med nationalistiska övertoner.

Det nationalstatliga tänkandet är som bekant en produkt av 1800-talet. Tidigare var det inte aktuellt. Särskilt inte under medeltiden, vilket vi är allmänt medvetna om idag. Men i Serbien lever det även bland högt bildade människor – kvar en atavistisk föreställning om serbiska folket som ett alltsidan medeltiden enat folk. Det berömda slaget på Kosovo Polje 1389 är ett

dylikt exempel och en avgörande punkt i den serbiska argumentationen för ensamrätt till Kosovo.

Malcolm pekar på att det i detta slag, som i den serbiska historiebilden ses som en kristet-serbisk sammandrabbning med de turkiska muselmanerna, inte fanns vare sig någon etnisk eller religiös uppdelning. Albaner slogs i den serbiske fursten Lazars armé, där fanns även legosoldater, och Lazar höll sig med ett garde av tyska knektar. På den ottomanska sidan kämpade icke-turkiska soldater, däribland greker och bulgarer.

Den serbiska mytologiseringen av slaget på Trastfältet har fått så stort spelrum, eftersom man enligt Malcolm vet så lite om det. Man vet inte i detalj hur det gick till, man vet inte hur många styrkor som stod på ömse håll, man vet att de båda kombatanterna Lazar och Murat ljöt döden men inte hur. Det serbiska nationalmedvetandet verkar inte ha varit så hållfast: Lazars son Stefan blev ottomansk vasall och kämpade i den turkiska armén.

Missvisande om Kosovo

Från 1460 kan man inte tala om något serbiskt furstendöme. Det är därför missvisande att påstå, att Kosovo sedan medeltiden varit en del av Serbien, och att Serbiens "vaggå" rentav skulle ha stått där, vilket enligt Malcolm är fel, då ursprungsområdet var Raskien nordväst därom. Att den serbiske patriarken hamnade i Péc i västra Kosovo var en tillfällighet, som beror på vissa krigiska förvecklingar. Han kunde lika gärna ha slagit sig ned någon annanstans.

Efter en intensiv nationell väckelse i Serbien från början av 1800-

Det röriga Balkan. Detalj av karta från 1600-talets början av Jodocus Hondius.

talet lyckades serberna nå sitt mål att bli en oberoende nation. Senast sedan självständighetsåret 1878 har den serbiska politiken haft som mål att skapa en etniskt och religiöst ren stat. 1910 reste sig albanerna mot sina ottomanska herrar men fick inget stöd av Serbien, som i stället allierade sig med ung-turkarna. Trots detta gick den serbiska agitationen ut på att Serbien var västerlandets civilisationsutpost, en föreställning som vann ankläng i övriga Europa, även bland vänsterradikala kretsar.

Under balkankrigen 1912–13 framkom inte, att serberna skulle vara särskilt civiliserade. Kriget mot turkarna fördes med yttersta grymhet: I Kosovo skedde stora massaker gentemot den albanska, övervägande muslimska lokalbefolkningen, vilken precis som i no isolerats från omvärlden. En reporter vid namn Lev Bronshtein (senare känd under namnet Leon Trotskij), som skrev för en ukrainsk tidning, lyckades dock ta reda på fakta, och han förfasade sig över bulgariska och framför allt serbiska truppers lidåd.

Redan nu blir etnisk rensning en serbisk specialitet. Bronshtein skriver: "Serberna i det Gamla Serbien går i sin nationella iver att korrigera data i den etnografiska statistiken, som inte gynnar dem, helhjärtat in för ett systematiskt utrota den muslimska befolkningen."

Lebensraum till havet

Samtidigt ville Serbien utvidga sitt Lebensraum till havet. Man gjorde anspråk på norra Albanien, men stormakterna drog ett streck i räkningen, istället skapades en oberoende albansk stat. Österrike ville – säkert av egoistiska skäl – ha en storalbansk lösning, inkluderande Kosovo, den Frankrike och serbernas evige vän Ryssland motsatte sig detta.

Efter Första världskriget integrerades Kosovo i det nya serbiskt styrd kungadömet. Detta skedde enligt Malcolm i strid mot internationell rätt. Inget avtal med förlovarmakten Turkiet slöts om detta, det var en ren tackgåva från Versailles till en liten allierad. När de nya nationalstaterna skapades i Östeuropa stipulerades dock, att nationella minoriteters rättigheter skulle respekteras. I Polen och

Tjeckoslovakien märktes ett gen-svar, men ingalunda i Serbien, då dess politiker inte ville erkänna albanerna som etnisk minoritet. Så förbjöds all skolundervisning på albanska, och intellektuella, som trots detta bedrev undervisning, mördades. En systematisk koloniseringsdrive, där serber erbjuds

Myten om Trastfältet. Flickan från Kosovo släcker den döende serbiske krigshjältenas törst på Uros Predics berömda framställning av slaget vid Kosovo Polje 1389.

gratis jord i Kosovo, startade för att minska den albanska befolkningens andel.

Under många år hade serbisk intelligentsia tjänstgjort som legitimatorer åt den serbiska expansionspolitiken. En av de mest nitiska var historikern Gočević, som hävdade att albanerna var albaniserade slaver (Arnaut-tesen kallad).

Den serbiska mytologiseringen av slaget på Trastfältet har fått så stort spelrum, eftersom man enligt Malcolm vet så lite om det.

Under mellankrigstiden stegrades den serbiska agitationen. Den extremaste propagandan var den uppburna historikern Cubrilovic, som delfogt i attentatsplanen mot ärkeherzog Frans Ferdinand. Cubrilovic förespråkade medveten fördrivning av albaner genom en cynisk uppräknig av tänkbara trakasserier. Resultat: åren 1918–1941 utvandrade omkring 90 000 kosovoalbaner från jugoslaviskt territorium.

Efter andra världskriget gav Tito, som samarbetat med Enver Hoxhas

kommunistgerilla i Albanien, begränsad autonomi åt kosovoalbanerna. Albanska språket fick läras ut, och så småningom blev Kosovo en "autonom provins" med nära nog samma befogenheter som andra republiker i federationen. 1969 invigdes ett universitet i Pristina. Tito kunde kosta på sig att vara frikostig: förhållandena i det stalinistiska Albanien var icke sådana, att kosovoalbanerna kände någon vidare lust att förena sig med moderlandet.

Efter Titos död kom vändpunkten. Det handlar inte bara om Milosevic, som i början intog en måttfull hållning i Kosovofrågan. (Man borde även lära sig något av den långa historikerkontroversen om diabolisering av Hitler.) I massmedia och hos den intellektuella eliten återupptogs den gamla traditionen att legitimera, förtrycket av albanerna. Dessutom agiterade återigen ansedda historiker för serbernas sak gentemot albanerna, bland annat genom det beryktade memorandumet från den serbiska vetenskapsakademin 1989.

Extremistiska hatecept

När Milosevic höll sitt tal i anledning av 600-årsminnet av slaget på Kosovo Polje, provocerade en lokal serbisk grupp slagsmål mellan serber och albaner, varvid Milosevic gjorde den spontana utfästelsen till serberna, att "ingen ska våga lägga hand på er".

Sådan följde avvecklingen av albanernas rättigheter med metoder som enligt Malcolm ganska så väl följer de extremistiska hatecepten i den Cubrilovic under mellankrigstiden. Det är uppenbart att Milosevic, även före Natos bombningar, haft ett bredt stöd hos den serbiska befolkningen vad gäller Kosovo frågan. Det här är en naturlig följd av två seklers hypernationalistisk propaganda, där serbiska intellektuella får ta på sig stor del av ansvaret.

Nu börjar UČK, den militanta delen av den kosovoalbanska befrielseströrelsen, ta över. De första tecknen tyder på att guerillan följer samma balkanska våldsfilosofi som de serbiska specialtrupperna. Man bör akta sig för falska symmetrier, men också för manikeism. Som redan Friedrich von Schiller visade i sin pjäs *Fiesco*, så är Befriaren sällan ljuljevit.

FOLKE SCHIMANSKI

Opportunt är inte falskt

All tvärvetenskap är inte bra. Och ibland slinter det redan i titeln, skriver Bo Persson.

Timur Kurans *Privat Sanning* handlar om att folk ger vika för grupptrösk. Detta torde vara ett välbekant fenomen för den sociologiskt bevandrade. Men Kuran krånglar till saken. Resultatet har blivit tvärvetenskaplig sörja.

Sociologi

Timur Kuran
Privat sanning, offentlig lögn.
Preferensförfalskningens sociala följder
Timbro, 1999.

Förutom sociologi använder sig författaren av statsvetenskapliga och ekonomiska referensramar. Det centrala begreppet är *preferens falsification*. Men begreppet är en logisk orimlighet, ungefär som en taggtråd utan taggar.

BO PERSSON